

УДК 327(477+479.22)

ФРАКТАЛЬНА ЛОКАЛІЗАЦІЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ «СХІД – ЗАХІД»: СПРОБА СИНЕРГЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ

**ПЛЯЄВ І.С.,
доктор політичних
наук, доцент,
професор кафедри
міжнародних
відносин та
лінгвістики
Міжрегіональної
академії управління
персоналом**

У статті здійснено спробу міждисциплінарного наукового аналізу історичної та цивілізаційно-культурної природи збройного конфлікту на українському Донбасі крізь призму фрактальної локалізації глобальної парадигми протистояння Сходу і Заходу на пострадянському просторі.

Ключові слова: фрактальність, парадигма, дихотомія, європейські цінності, принципи Орди, Україна, Росія, Китай.

Дихотомія цінностей, цивілізаційно-культурних та геополітичних устремлінь притаманна євразійському простору як за визначенням (адже в самій його назві закладено опозицію двох різновеликих крил континенту: Європа – Азія), так і в історичному вимірі принаймні з часів монгольської навали. Характерно, що аж до початку ХХ століття в західному християнстві старозавітні біблійні народи «Гог і Магог» ототожнювалися з росіянами і татаро-монголами.

Причому така дихотомія класичної Європи (тобто Європи історичного простору імперії Каролінгів) і класичної Азії, як екстраполяції великого Китаю, є універсальною властивістю Східно-Європейського простору на макрорегіональному, національному, регіональному, субрегіональному та місцевому рівнях.

Отже, метою даної статті є міждисциплінарний науковий аналіз історичної та цивілізаційно-культурної природи збройного конфлікту на українському Донбасі в світлі останніх досягнень синергетики та соціогуманітарних наук, зокрема світ-системної теорії, універсальної історії та кліодинаміки.

Концепція статті ґрунтується на працях теоретиків світ-системної теорії (Ф.Бродель, І.Валлерстайн, А.Гундер Франк, А.В.Коротаєв), моделювання циклічної динаміки соціальних процесів (М.Д.Кондратьєв, Дж. Аррігі, В.І.Пантін, Л.Г.Бадалян, В.Ф.Криворотов), синергетики (С.П.Капиця, С.П.Курдюмов, Г.Г.Малинецький), універсальної історії (Д.Крістіан), кліодинаміки (П.В.Турчин), соціоприродничої історії (Е.С.Кульпін), сучасних дослідників аксіологічної дихотомії «Захід – Схід» та східної природи московсько-російської державності (О.С.Ахієзер, Л.М.Гумільов, С.Н.Гавров, С.І.Каспе, Е.С.Кульпін, А.І.Кудряченко, М.І.Михальченко, О.Л.Янов та ін.), новаторських праць останнього часу щодо нелінійної динаміки та фрактальних закономірностей історичного процесу (І.В.Єфімчук, В.В.Афанасьєва, К.В.Кочелаєвська, А.Г.Лазерсон).

Ідеї нелінійності та множинної самоподібності історичного процесу сходять до індо-європейської міфологемі «кола-часу», зустрічаються у піфагорейців, Геракліта, античних стоїків, у вченні грецького ранньохристиянського теолога та філософа Оригена (улюбленого письменника Григорія Сковороди), в епоху Ренесансу (коли закономірно підвищився інтерес до циклічної концепції часу), у звістці про «Вічне Повернення» («Центр всюди. Крива – шлях вічності»¹) – основоположній думці всієї філософії Ф. Ніцше, в ноосферному світогляді В.І. Вернадського і П. Тейяра де Шардена, нарешті, в новітній концепції універсальної історії Девіда Крістіана (Австралія), що синтезує історію на трьох рівнях – в масштабі людства, планети і Всесвіту – на основі когерентності законів еволюції. Для Д. Крістіана історія – це «фуга, двома головними темами якої є ентропія [...] і, як свого роду контрапункт, – творчі чинники, що формують і підтримують, незважаючи на натиск ентропії, складні, але тимчасові рівноваги»². Прикметно, що концепт Д. Крістіана здобув активну підтримку на світовому рівні, зокрема через глобальний мережевий «проект Великої історії» Білла Гейтса³.

Ф. Фукуяма вбачає закономірність універсальної історії в зростанні рівності людської свободи, сформульованому в сентенції Гегеля: «Східні народи знали, що один вільний; греки і римляни – що тільки деякі вільні; тоді як ми знаємо, що всі люди абсолютно (людина як така) вільні»⁴. Таким чином, зазначену універсальну закономірність, зокрема в прикладенні до пострадянського простору,

можна виразити через глобальну когнітивну парадигму «Схід – Захід».

В останній третині ХХ століття синергетикою були відкриті топологічно нетривіальні об'єкти (т. зв. дивні атрактори), що радикально змінюють звичні уявлення про простір. Кожен із цих об'єктів є нерегулярною, самоподібною структурою, малі частини якої в довільному збільшенні є подібними до неї самої. Такі об'єкти були названі **фракталами** (лат. *fractus* — подрібнений, дробовий), а їх нетривіальна топологічна властивість – фрактальністю.

Вивченням фрактальності займаються нині не лише математика, фрактальна геометрія, а й економіка з її теоріями великих та малих циклів, теорія інформації, космологія, синергетика та інші науки. Наприкінці ХХ століття в результаті міждисциплінарного дослідницького буму стало ясно, що універсальність є загальною властивістю просторових об'єктів, а фрактали є типовими для природи та соціуму. Фрактальну структуру мають макрокосм (зіркові кластери, галактики, всесвіт) і мікркосм (всі макромолекули, геном людини, структура ДНК*, води, світла, звуку, електромагнітних хвиль тощо⁵).

Фрактальність тотожна існуванню масштабної просторової інваріантності: частина будь-якого фракталу повторює ціле з деяким коефіцієнтом подібності. Це стосується в тому числі і простору людської діяльності: соціального, економічного, історичного, геополітичного, культурного тощо. Фракталами є багато значущих соціальних об'єктів: комунікаційні мережі, фінансові структури, соціальні спільноти (мегаполіси, бізнес-кластери, політичні партії, профспілки, релігійні організації, культурно-просвітницькі товариства), культурні артефакти (національні та цивілізаційні цінності, традиції, норми моралі, права тощо). «Особливу інтегративну єдність соціальних психофракталів, як етального, об'єднувального образу свого суспільства»⁶, являють собою етноси, що залишається цілком справедливим й в умовах глобалізму. Як відзначають В.В. Афанасьєва, Кочелаєвська К.В., Лазерсон А.Г.: «Просторова фрактальність тягне за собою часову, обумовлюючи розвиток фрактальної мережі подій у часі – існують біологічні та соціальні часові фрактали: епідемії, міграції, динаміка популяцій, зростання соціальних мереж, поширення інформації, рух фі-

* Фрактальна укладка ДНК у хромосомах була доказана лише в 2005 році.

нансових потоків»⁷. Феномен фрактального зростання визначає такі значущі соціальні процеси, як формування громадської думки, політичних та геополітичних орієнтацій та уподобань, моделі соціально значущої поведінки.

Як вказує в ґрунтовній академічній статті «Фрактальність історії» І.В. Єфімчук: «[...] просторово-часова фрактальність історичного процесу в цілому – правило, а не виняток і відстежується на всій його довжині саме в силу єдності, спільності закономірностей розвитку, що лежать в основі циклічної динаміки соціуму»⁸. В Європі ця фрактальність вражаюче явлена в подібності історії і навіть в географічних обрисах Давньої Греції та Західної Європи, в Західному світі – у вражаючій аналогії між Східною Римською імперією і Європою, між Західною Римською імперією і США.

У зв'язку з цим знання особливостей структури соціальних, зокрема історико- та політико-аксіологічних фракталів, виявляється не лише теоретично важливим, але й практично необхідним.

Значущість вивчення фрактальних властивостей важливих соціальних і культурних об'єктів обумовлена мережевою структурою сучасних соціальних взаємодій. Постмодерній епосі притаманна наростаюча фрактальність віртуальних культурних феноменів, якими сповнена суспільна свідомість (міфи, архетипи, релігійні, моральні, політичні, наукові ідеї, цінності, соціальні проекти тощо) з її новими, прискореними формами приватно-ціннісної скороминушності. Звідси випливає можливість активного переформатування соціального простору через актуалізацію чи виключення тих чи інших аксіологічних, ідейно- та політико-культурних образів, архетипів, кодів, міфологем тощо. Розуміння цього дозволяє вибудовувати та реалізовувати звитяжну стратегію та практику поведінки в інформаційній війні, що є однією з найважливіших, визначальних складових постмодерної гібридної війни, що в 2014 р. розпочата на теренах України.

Нами висунуто та обґрунтовано гіпотезу про фрактальну природу трансформаційних процесів на пострадянському просторі, яка виходить із самоподібності процесів, зокрема конфліктів, що розгортаються на континентальному, міжнародно-регіональному, національному, внутрішньо-національно-регіональному та локальному рівнях, їх обумовленості певною ієрархічно організованою історичною парадигмою, що торує розвиток зазначеного геополітичного простору,

істотною мірою впливаючи на його конфігурацію та динаміку⁹.

На наш погляд, збройний конфлікт на Донбасі є фрактальною локалізацією історичної парадигми протистояння Заходу і Сходу, що в аксіологічному та цивілізаційно-культурному вимірі принаймні останніх двох з половиною тисячоліть виражене в дихотомії «Європа – Китай», а протягом Нової історії – «Євроатлантична спільнота – Євразійська спільнота, як екстраполяція Великого Китаю» (сьогодні інституціоналізованого в рамках ШОС), що породжує гібридні за природою євразійські синтети «історичної Росії» та «Руського світу». Зроблено висновок про наявність не лише цивілізаційно-культурної та геополітичної біполярності, а й фрактальності історичного та етнокультурного розвитку простору колишньої давньоруської держави.

Розглянемо історико-ієрархічний зріз зазначеної фрактальної парадигми в контексті генези та розбудови української державності.

Як відомо, монгольська навала на Русь в середині XIII сторіччя, що живилася не лише найсучаснішими озброєннями, а й технологіями управління великими зовнішніми просторами, країнами та народами, запозиченими з підкореного монголами Китаю, призвела до поділу Русі між Ордою і Європою. Титул короля Руського королівства, наданий в 1253 р. Папою Римським Данилу Галицькому, носили його нащадки аж до кінця XIV ст. Далі титули «Король Русі», «Володар і спадкоємець Русі» перейшли до королів Польщі. Королі утвореної в 1569 р. Речі Посполитої носили титул «Великий князь Руський». Таким чином, назва Велике князівство Руське і титул «Великий князь Руський» у XVII-му і навіть XVIII ст. стосувалися земель сучасної України і не мали відношення до Московської держави, що виникла з васального протекторату Орди й далі офіційно йменувалася Великим князівством Московським, а з 1547 р. – Російським царством.

Території Київської Русі після її розпаду упродовж століть акумулювалися навколо гостро конфліктуючих центрів: умовно європейського (Галицько-Волинська Русь, Велике князівство Литовське, Польща, Річ Посполита, Австрія, Австро-Угорщина, знову Польща) та євразійського (Володимиро-Суздальська Русь, Велике князівство Московське, Російське царство, Російська імперія). Лише нетривалий історичний період – в 1939-1941 та 1944-1991 роках – ці центри знахо-

дилися у форматі єдиної держави – СРСР, фрактальна дихотомія в якому простежувалася з макрорівня (цивілізаційний контраст між західними республіками Прибалтики, Білорусі, України, Молдавії і східними республіками Центральної Азії, а всередині РРФСР – між «Інгерманландією» (Санкт-Петербург, Ленінградська, Новгородська, Псковська, Архангельська області, Карелія) та євразійськими регіонами Поволжя, Північного Кавказу, Уралу, Сибіру, Даурії) до субрегіонального і, навіть, локального рівня (етнокультурний та аксіологічний контраст між слобожанськими районами Донеччини й Луганщини та їх мобілізаційно індустріалізованими районами, що наразі виступили базою «ДНР» та «ЛНР»). Таким чином, протягом понад сім століть після монгольської навали спостерігаємо не лише цивілізаційно-культурну та геополітичну альтернативність, біполярність, а й чітку фрактальність історичного та етнокультурного розвитку простору колишньої давньоруської держави: Русь Західна – Русь Східна, український етногенез на західноруських землях держав Центральної Європи – український етногенез на теренах Російської імперії, радянський Захід – радянський Схід, Україна – Росія, Правобережна Україна – Лівобережна Україна, слобожанський Донбас – мобілізаційно індустріалізований Донбас).

Варто відзначити, що лінія зіткнення ворогуючих сторін на Донбасі, що згадується Мінським меморандумом від 19 вересня 2014 року в контексті взаємного відводу важких озброєнь, має історичні паралелі з лінією розмежування територій Слобідської України, Кальміуської паланки Війська Запорозького періоду Нової Січі, з одного боку, і Війська Донського, з іншого, що склалася на середину XVIII ст., зокрема після указу російського уряду від 30 квітня 1746 року. При цьому історично початок приборканню донців і реорганізації їх самостійних вольностей на керовані Кремлем свободи та привілеї (порівняно з іншими «царевими слугами») поклала грамота царя Івана IV Грозного від 3 січня 1570 року, яка пов'язала Донщину з Московською державою на противагу відносинам козаків із польським королем. Таким чином, спостерігаємо, як фрактальна дихотомія цінностей та геополітичних орієнтацій на широкому степовому просторі проживання козацтва між Дністром та Доном з плином історичного часу набуває інституційного формату у вигляді української та донської козацьких автономій, які у взаємних відносинах уособлюють на цьому рівні, тісно перетинаючись

у мові, звичаях та культурі, відповідно крайню східну межу аксіологічно-поведінкової Європи і крайню західну межу аксіологічно-поведінкової Євразії (або, за Л.Гумільовим, відповідних суперетносів). Тут очевидні історичні паралелі з вищезгаданим фрактально-дихотомічним поділом Русі між Ордою і Європою, що втілюється в появі та подальшому загостренні титулярно-світської (король (великий князь) Русі – великий князь (цар) Русі) та конфесійної дихотомії (остання, наприклад, у 1461-1589 роках персоніфікувалася як «Митрополіт Київський і всієї Русі – Митрополіт Московський і всієї Русі»). Проте ціннісно-поведінкова дихотомія «Європа – Євразія» самоподібно й багатократно виявляється далі на нижчих рівнях, наприклад, в уподобаннях та орієнтаціях козацтва Війська Запорозького відповідно Лівого та Правого берегів Дніпра або, в межах території Війська Донського – між ареалами проживання (й системами цінностей) донських козаків та інших корінних мешканців – калмиків.

Як підкреслює проф. А.І.Кудряченко, видатні російські філософи, історики, письменники, геополітики (Г.Федотов, М.Бердяєв, М.Трубецької, О.Толстой, М.Покровський, Л.Гумільов та ін.) заклали фундамент альтернативної до киеворуської концепції походження євразійської цивілізації й виводили її не з княжого Києва, а з монгольських Сарая і Каракорума (Л.Гумільов вважав Росію історичною спадкоємницею не лише Монгольського улусу, а й Тюркського каганату, що військовою силою вперше об'єднав Євразію ще в V ст.¹⁰). Отже, вони вважали Московську державу з часів Івана III прямою спадкоємницею імперії Чингізидов, що успадкувала і реалізувала в нових історичних умовах привнесені монголами із завойованого ними Китаю принципи ефективного управління великою імперією (причому не власне Китаєм, а саме підкореними територіями), в якій співмешкали різні народи Східної Європи та Азії¹¹. Відголоском китаєцентризму була система ярликів на Русі, впроваджена Золотою Ордою. Діючи за логікою дихотомії «Європа – ординсько-китайський Схід» Іван III, підкоривши Новгород, повністю знищив або виселив звідти проєвропейську за ментальністю та віддану традиціям вічових вільностей новгородську знать й виселив з Новгорода німецьких купців, у результаті чого новгородська торгівля із Заходом практично припинилася.

Ментально-ціннісна генетика Московської великодержавності від Орди не змінилася і з виходом

на авансцену європейської політики Російської імперії, що запозичила у Європи безліч символів та культурних артефактів. Як влучно відзначає відомий російський філософ та історик Е.С. Кульпін: «Хоча в сфері технічної, а потім і всієї культури Петро I «двинув» Росію в Європу, але в ментальності поставив заслони на цьому шляху»¹².

Прикметно, однак, що протягом так званого Петербурзького періоду російської історії, тобто з початку XVIII ст. до 1917 року і, відповідно, за всю добу існування Російської імперії Росія ніколи, за виключенням короткого періоду невдалої для неї Кримської війни 1853-1855 років, не перебувала в конфронтації практично зі всією Європою, як це трапилося після силової анексії Криму в 2014 р. Така конфронтація була характерна для більшовицької Росії в період 1918-1924 років, тобто до хвилі дипломатичного визнання радянського уряду західними державами. Адже, наприклад, у добу Холодної війни конфронтація мала місце між Західною та Східною Європою, а не між інтегрованою Європою і Росією.

У Росії сьогодні логіка феодально-імперських засад постординсько-пострадянської культурно-цивілізаційної системи обумовлює переведення будь-яких дискусій з громадянським суспільством на мову силових структур. Кремль більше не стурбований збереженням фасаду «європейських цінностей» щодо дій на пострадянському просторі (наприклад, колишній директор ФСБ, а нині секретар Ради безпеки Росії М. Патрушев у своєму недавньому інтерв'ю «Російській газеті» відверто відзначає: «[...] На Україні було вирощено ціле покоління, абсолютно отруєне ненавистю до Росії і **міфологією «європейських цінностей»** (виділено мною – І.П.). Воно поки не усвідомлює, що ці цінності, навіть у позитивному розумінні цього терміна, для українців насправді не призначені. Ніхто не збирається займатися підйомом рівня життя на Україні або влаштовувати цю молодь в Європі, яка сама насилу справляється з досить серйозними викликами та загрозами»¹³. Характерно, що в розумінні цього російського шефа-силовика, європейські цінності існують тільки в лапках, носять міфічний характер і виражаються в категоріях рівня життя та проживання в європейських країнах. Тобто правозахисний зміст європейських цінностей навіть не розглядається.

Отже, російська «модернізація» наповнюється чіткими ординсько-імперськими смислами і відтепер буде спиратися на ресурсну самодостатність

російсько-євразійського простору з жорстко авторитарною державною ідеологією та елементами економіки мобілізаційного типу.

Збройний конфлікт на Донбасі яскраво висвітлив, що, як ще за часів Перебудови підкреслював Лев Гумільов, спільність або схожість культурної традиції, спадковості, тяглості певних меморіально-музейних форм аж ніяк не визначає єдності поведінки живих людей, яка підтримується їх пасіонарністю¹⁴. Так само як стереотипи поведінки жителів Київської Русі (та в її етнічному уламку – Новгородській республіці) і Московської держави істотно відрізнялися (хоча культурна традиція, що базувалася на православ'ї та церковнослов'янській мові, в основному була запозичена Москвою у Давньої Русі), так і стереотипи поведінки населення переважно російськомовного Києва кардинально відрізняються від стереотипів поведінки населення індустріальних районів Донбасу або тієї ж Москви. Якщо Київ втілює європейські цінності, то значна частина населення Донбасу – цінності ординсько-євразійські (що виступають і в перетвореній формі радянських).

Апелюючи до китайської культури, видатний китайський історик та етнолог Гу Цзеган (1893-1980) прогнозував, що китайська ідентичність «чинитиме спротив модернізації»¹⁵. Ця ідея цілком підтверджується сьогодні щодо політичної модернізації. Як це не парадоксально на перший погляд, але стосовно економічної модернізації ця думка Гу Цзегана також вірна для сучасної епохи, але лише по відношенню до «варварської периферії Піднебесної» (з точки зору китаєцентризму, що був державною ідеологією Китаю з часів імперії Хань (кінець III ст. до н. е. – початок III ст. н. е.) аж до середини XIX ст.) – євразійського макрорегіону екстраполяції знань та ідей «Великого Китаю», зокрема, щодо низки пострадянських держав Центральної Азії та Російської Федерації.

Як вказує Л.Гумільов: «Москва не продовжувала традицій Києва, як це робив Новгород. Навпаки, вона знищила традиції вічовий вольності і княжих міжусобиць, замінивши їх іншими нормами поведінки, багато в чому запозиченими у монголів, – системою суворої дисципліни, етнічної толерантності та глибокої релігійності»¹⁶. Сама ж Орда виникла через міжплеменні війни з метою припинити розбрат і силою знищити приводи для нього, з максимальним розширенням меж підвладній території в єдину державу служіння (а не союз племен). Порядок в різноплеменному людському

скопищі підтримувала «гвардія»: апарат примусу був підлеглий особисто ханові і поставлений вище армії. Тут очевидна аналогія зі становищем та статусом нинішніх російських спецслужб.

Які ж основні принципи Орди? Це: взаємодопомога та взаємовиручка, вірність; колективна відповідальність (кругова порука); влада вище власності (привілеї не успадковувалися); служба вище володіння; загальне вище особистого; дух вище всього матеріального. Очевидна аналогія вищезазначених ординських принципів із нинішнім ідейним обґрунтуванням російської експансії та принципами «ідейних» ватажків проросійських бойовиків на Донбасі І. Стрелкова (Гірка) або О.Мозгового.

Коли російська еліта робила вкрай ризикований вибір щодо силового варіанту анексії Криму, вона чітко виходила з того, що основні інтереси Росії відтепер будуть не на Заході, а в Східній Європі та Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Мова, вочевидь, йтиме й про поглиблення стратегічної активності Росії в форматах ШОС, БРІКС та «Великої двадцятки». Віднині стратегічний вектор руху російської «модернізації», як вона вбачається Кремлем, – басейн Тихого океану, куди зміщується в XXI ст. світовий центр економічної, політичної та військової могутності. Отже, “*Rex Americana*” чи “*Rex Sinica*”? Євроатлантицентризм чи китаєцентризм?

У часи російсько-японської війни та Першої російської революції знаменитий російський поет Валерій Брюсов з пасіонарним нетерпінням закликав: «Где вы, грядущие гунны, Что тучей нависли над миром!». Його надихали слова релігійного філософа та поета-містика Вячеслава Іванова: «Топчи их рай, Аттила»¹⁷. Як відомо, «нові гунни» скоро прийшли і скинули з п’єдестала і Вячеслава Іванова, і самого Брюсова. Проте реактуалізація міфологічного мислення є характерною ознакою як сучасної ментальності впливової частини російської політичної та інтелектуальної еліти, так і масової свідомості як в самій РФ, так і в Криму і на Донбасі.

За великим рахунком, Росія разом із групою держав Центральної Азії виступає сьогодні тим, що тривалий історичний час світового лідерства Китаю та китайської цивілізації розглядалося як «варварська» периферія Піднебесної, що находило втілення в механізмі напіввасальних відносин між Китаєм та його якби «молодшими партнерами» (а не братами, оскільки молодшими братами типу

Кореї, Японії, В’єтнаму, Бірми можуть бути лише країни та народи, що ввібрали китайську, зокрема конфуціанську, культуру, релігійні та ментальні традиції!) в рамках ШОС.

Висновок Л.М. Гумільова про те, що спільне культурне надбання можуть мати зовсім різні етноси (суперетноси) з різними, навіть діаметрально протилежними, системами цінностей та моделями поведінки, є важливим не лише для усвідомлення принципово різних моделей поведінки під час Майдану переважно російськомовних (й, відповідно, російськокультурних) Києва і Дніпропетровська, з одного боку, і Севастополя, Сімферополя або Краснодару, з іншого. Те ж саме стосується й суттєвої різниці між моделями поведінки Російської імперії, сталінського СРСР і путінської Російської Федерації, в освітній та культурний фундамент яких було покладено давньоруську та класичну російську літературу (з відповідними архетипами). Проте якщо Російська імперія в лиці її політичної еліти з часів Петра Першого вважала себе членом європейського концерту, граючи провідну роль і в створеному Віденському «Священному союзі» європейських монархів, і в Антанті, то сталінський СРСР і путінська Росія розглядають Європу як ворожого «Іншого» (символічно, що слова їх гімнів написала одна й та ж сама людина – С.В.Міхалков, а спільна музика О.В.Александрова є інструментальною варіацією «Гімну партії більшовиків» 1939 р.). Причому таке ставлення співпадає і з думкою переважної більшості західних лідерів.

Втім, як засвідчила пострадянська історія, Гумільов помилявся, коли вважав, що киево-руський етнос остаточно зникає з розгромом та підкоренням Новгороду – останнього етнічного уламку Київської Русі Москвою близько 1480 року¹⁸, в час, що практично співпав з об’єднанням Великої Росії, остаточною ліквідацією монголо-татарського іґа та початком формування російського суперетносу. Адже киево-руський етнос продовжив своє існування спочатку в Литовській Русі, а далі в східнохристиянській традиції Речі Посполитої, Австрії та Австро-Угорщини через етногенез українського народу та української нації, як наступників переважно європейських цінностей Київської Русі.

В цьому історичному контексті фактично весь регіон Центрально-Східної Європи, Північної та Центральної Євразії можна розглядати як макро-регіональну екстраполяцію (проекцію) цивілізаційно-культурної дихотомії України. Перетворен-

ня зазначеної дихотомії в стратегічну перевагу України має стати, на наш погляд, стратегічним завданням національної зовнішньої політики в конкурентній взаємодії XXI сторіччя.

В історичному дискурсі щодо цивілізаційно-культурної спадщини Русі сучасна Російська Федерація по суті виступає багатонаціональною, євразійською, імперською альтернативою проекту національної, європейської, демократичної Русі-Україні. Тут варто згадати стрижневу ідею В'ячеслава Липинського: «(...) Основною ріжницею України від Москви єсть не мова, не плем'я, не віра і не апетит селянина на земельку панську – одним словом не всі ознаки культурно-національні і не гасла соціальні – а інший, витворений віками устрій політичний, інший (...) метод організації правлячої верстви, інше взаємовідношення верхів і низів, держави і громадянства – тих, що правлять, до тих, ким правлять»¹⁹. *(збережено правопис оригіналу – І.П.)*

На нашу думку, цей фрактальний дуалізм, така дихотомія цінностей онтологічних, моральних, політичних, геополітичних орієнтацій буде наростати, причому як між Україною та Росією, так і всередині Росії. Завдання влади та громадянського суспільства в Україні – недопущення подальшої фракталізації зазначеної дихотомії в Україні, згуртування суспільства та української політичної нації навколо європейських цінностей та традицій Київської Русі-України.

Фазові простори нелінійних систем містять безліч образів усіх можливих рухів, тільки один із яких реалізується в даний момент часу і при заданих внутрішніх і зовнішніх параметрах. Всі інші можливі стани є віртуальними до тих пір, поки зміна умов не приводить до їх реалізації. Однак саме ці приховані в реальності, віртуальні до певного часу стани найчастіше обумовлюють напрямки і особливості розвитку системи.

Наприклад, Київ, подібно до Донецька, на початку 1980-х років був досить типовим радянським містом, де переважна більшість населення жила в радянській ідеологічній, ментальній, культурній та побутовій «матриці». На перших етапах горбачовської Перебудови Київ (приблизно до середини 1988 року) виглядав таким собі «заповідником» радянсько-комуністичної номенклатури на фоні динамічних змін ідеологічного та культурного середовища тогочасних Москви та Ленінграда. Проте національно-демократичне пробудження, що охопило спочатку кола національно мислячої

інтелігенції та студентства, а далі – широкі маси населення української столиці, каталізувало соціокультурні та аксіологічні чинники свідомості, пов'язані з глибинними цінностями та традиціями Русі-України (котра тривалий історичний період знаходилася в центральньо-європейському просторі Литви, Польщі, Речі Посполитої, традицій Литовського статуту та Магдебурзького права), які протягом ряду десятиліть перебували в пригніченому латентному стані, але стрімко з віртуальних чинників свідомості перетворилися на реальний потужний фактор суспільно-політичних процесів, що, у свою чергу, докорінним чином вплинув на переформатування ментальності широких мас киян. Натомість, у Донецьку зазначені чинники були дуже слабкими і не вплинули істотним чином на переформатування ментальності місцевого населення, а інформаційна політика на Донбасі протягом всього періоду незалежності аж до подій весни 2014 року ніяк не сприяла аксіологічній реструктуризації регіональної ментальності, навпаки, лише посилювала проросійські орієнтації та ностальгію за радянськими часами.

Таким чином, у культурно-історичному контексті глибинною суттю війни на Донбасі є дихотомія історичного розвитку Русі після її розділу між Ордою і Європою та обумовлена цим історична боротьба за Руську спадщину: чи буде вона монополізована Московською, Євразійською Руссю, чи Русь-Україна, що тяжіє до традицій та цінностей Центральної Європи і яка в геополітичному плані зникла в період 1944-1991 рр., будучи поглинутою Радянським Союзом, але в 1991 р. постала вже в суверенно-державницькому форматі, устоїть перед системними викликами сучасності і виступить в тривалій історичній перспективі цивілізаційно-культурною та аксіологічною альтернативою імперській Москві.

Врахування вищезазначеної історичної парадигми в практичних діях української влади та дипломатії сприятиме як врегулюванню збройного конфлікту та відновленню мирного життя на Донбасі, так і профілактиці конфліктогенних загроз в інших регіонах України.

Ми розглядаємо справжню імплементацію Європейського вибору України на шляху, який поєднує Свободу та, відповідно, європейські ліберальні цінності зі стрижневою культурною традицією Русі-України, що пронизує, як вісь, весь масив нашої національної і навіть протонаціональної історії. Лише на цьому шляху може бути забезпечено

сталий демократичний розвиток і соціально-економічний підйом України як потенційної «Швейцарії Великої Європи», консолідованої навколо ліберальних європейських цінностей на протигагу цінностям та традиціям Орди, як варварської екстраполяції китайської Піднебесної.

Отже, для запобігання та профілактики громадянських конфліктів у різних регіонах України, водночас усвідомлюючи визначальний фактор зовнішньої агресії в подіях у Криму та на Донбасі, вбачається за доцільне побудова, на основі істо-

ричних, соціологічних, політологічних даних, регіональних та локальних моделей зазначеної фрактальної дихотомії європейських та євразійських цінностей, конкретних параметрів та пропорцій їх реалізації та віртуалізації, визначення напрямів та сили планованих інформаційно-політичних та соціально-психологічних впливів в різних регіонах, містах та районах України з метою актуалізації та посилення перших (європейських) та нейтралізації других (євразійських).

ПОСИЛАННЯ:

- 1 Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Фридрих Вильгельм Ницше / Пер. Ю.М. Антоновского под ред. К.А. Свасьяна. — Москва: Рипол Классик, 2002. — С. 98.
- 2 Кристиан Д. К обоснованию «Большой (Универсальной) истории / Дэвид Кристиан // *Общественные науки и современность*. — 2001. — № 2. — С. 145.
- 3 Sorkin A.R. So Bill Gates Has This Idea for a History Class... / Andrew Ross Sorkin // *The New York Times*. — 2014. — September 5 [Electronic source]. — Access mode: <http://www.nytimes.com/2014/09/07/magazine/so-bill-gates-has-this-idea-for-a-history-class.html>.
- 4 Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Фрэнсис Фукуяма; пер. с англ. М.Б. Левина. — Москва: АСТ: АСТ Москва: Полиграфиздат, 2010. — С. 109.
- 5 Nechaev S., Vasilyev O. On Topological Correlations in Trivial Knots: from Brownian Bridges to Crumpled Globules / S. Nechaev, O. Vasilyev // *Journal of Knot Theory and Its Ramifications*. — 2005. — Vol. 14, No. 02. — Pp. 243–263.
- 6 Хонин В.Н. Глобализация: этноцентризм и динамика международных этногенных взаимодействий // Актуальні проблеми всесвітньої історії: конфлікти як складова міжнародних відносин. Зб. наук. праць / За ред. А.І. Кудряченка; Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». — К.: Фенікс, 2014. — С. 58.
- 7 Афанасьева В.В. Пространство: новейшая онтология / В.В. Афанасьева, К.В. Кочелаевская, А.Г.Лазерсон. — Саратов: Издательский Центр «Наука», 2013. — 223 с. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.proza.ru/2014/01/12/1556>.
- 8 Ефимчук И.В. Фрактальность истории / Ирина Викторовна Ефимчук // *Общественные науки и современность*. Журнал РАН. — Москва: Наука, 2010. — № 5. — С. 149.
- 9 Піляєв І.С. Фрактальна парадигма трансформаційних процесів на пострадянському просторі: історичний діагноз збройного конфлікту на Донбасі // Виклики європейській архітектурі безпеки: український контекст: зб. тез доповідей (9 жовтня 2014 року, м. Київ) / за заг. ред. М.А. Кулініча, Н.О. Татаренко, В.Г. Циватого. — К.: ДАУ при МЗС України, 2014. — С. 83–85.
- 10 Гумилев Л.Н. От Руси к России / Лев Николаевич Гумилев. — Москва: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. — С. 382.
- 11 Кудряченко А.И. Является ли Украина расколотой нацией? Лекция во Фрайбургском университете имени Альберта и Людвиг / А.И.Кудряченко. — Фрайбург. — Декабрь 2013. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ivinas.gov.ua/uk/novini-l/item/62>.
- 12 Кульпин Э.С. Становление системы основных ценностей Российской цивилизации / Э.С.Кульпин // *История и современность*. 2008. — № 1. — С. 74–75.
- 13 Вторая «холодная». Николай Патрушев: «Отрезвление» украинцев будет жестким и болезненным / Текст: Иван Егоров // *Российская Газета*. — 15.10.2014. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.rg.ru/2014/10/15/patrushev.html>.
- 14 Гумилев Л.Н. От Руси к России / Лев Николаевич Гумилев. — Москва: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. — С. 380–381.
- 15 Hon, Tze-Ki. Ethnic and Cultural Pluralism: Gu Jiegang's Vision of a New China in His Studies of Ancient History / Tze-Ki Hon // *Modern China*. — 1996. — №22 (3). — P. 315–339.
- 16 Гумилев Л.Н. От Руси к России / Лев Николаевич Гумилев. — Москва: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. — С. 377.
- 17 Брюсов В.Я. Избранное / Валерий Яковлевич Брюсов. — М.: Правда, 1982. — С. 187–188.
- 18 Гумилев Л.Н. От Руси к России / Лев Николаевич Гумилев. — Москва: АСТ: АСТ МОСКВА, 2007. — С. 378–379.
- 19 Липинський В. Листи до братів-хліборобів / В'ячеслав Липинський // *Історія філософії України*. Хрестоматія / Упорядники М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін. — К.: Либідь, 1993. — С. 460.

Пилаев И.С. Фрактальная локализация глобальной парадигмы «Восток – Запад»: попытка синергетического анализа вооруженного конфликта на Донбассе / Межрегиональная академия управления персоналом.

В статье предпринята попытка междисциплинарного научного анализа исторической и цивилизационно-культурной природы вооруженного конфликта на украинском Донбассе сквозь призму фрактальной локализации глобальной парадигмы противостояния Востока и Запада на постсоветском пространстве.

Ключевые слова: фрактальность, парадигма, дихотомия, европейские ценности, принципы Орды, Украина, Россия, Китай.

Piliaiev I.S. The East – West global paradigm fractal localization: an attempt of the synergetic analysis of the armed conflict in Donbas / Interregional Academy of Personnel Management.

The article is an attempt of the interdisciplinary scientific analysis of the historical, civilizational and cultural nature of the armed conflict in the Ukrainian Donbass through the prism of the fractal localization of the East – West opposition global paradigm in the post-Soviet space.

Keywords: fractal, paradigm, dichotomy, European values, the Horde's principles, Ukraine, Russia, China.

Стаття надійшла до редколегії 19.12.2014

Прийнята до друку 18.03.2015